

УДК 336.221.24:656

А.О. Новіков

*Харківська обласна державна адміністрація, Харків***ФУНКЦІОНАЛЬНІ СКЛАДОВІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ**

Статтю присвячено обґрунтуванню функціональних складових фінансово-економічної безпеки транспортної галузі та виявленню часткових показників, що формують її інтегральний показник в регіональному розрізі.

Ключові слова: транспортна галузь, фінансово-економічна безпека, регіони України.

Постановка проблеми. Фінансово-економічна безпека регіонів є основою для забезпечення національної економічної безпеки. Досягнення планових показників ефективності регіональної економіки є одним з головних завдань стабільного розвитку країни. Однак, серед основних проблемних питань досягнення цього результату необхідно виділити значну диференціацію розвитку і ступеня захисту інтересів регіональних економік. Це обґрунтовує нерівномірні можливості для результативного функціонування кожного окремого суб'єкта господарювання, певної галузі та економіки країни загалом. Тому визначення функціональних складових фінансово-економічної безпеки транспортної галузі за регіонами України є актуальним завданням, тому що це дозволить визначити проблемні питання у процесі забезпечення фінансово-економічної безпеки транспортної галузі на основі аналізу характеру взаємодії між її складовими елементами та дозволить сформувати необхідну методичну базу для реалізації оцінювання її інтегрального рівня за регіонами України.

Аналіз останніх наукових досліджень, що присвячені питанням аналізу сутності та структурних складових фінансово-економічної безпеки транспортної галузі, дозволяє стверджувати про існування значного рівня наукового інтересу до цього питання. [1 – 11]. Невирішена частина загальної проблеми. Однак і досі в економічній літературі не існує єдиного методичного підходу до визначення функціональних складових фінансово-економічної безпеки транспортної галузі.

Формування цілей статті. Це обґрунтовує мету статті, яка полягає в обґрунтуванні функціональних складових фінансово-економічної безпеки транспортної галузі та визначення її часткових показників, що формують її інтегральний показник на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу. Дослідженню загальних питань управління фінансово-економічною безпекою на рівні регіону присвячено значна кіль-

кість праць у сучасній науковій літературі вітчизняних та закордонних авторів [1 – 9]. Однак проблемі забезпечення фінансово-економічної безпеки галузі, зокрема транспортної, науковцями приділено значно менше уваги.

Так, під регіоном доцільно розглядати адміністративну одиницю субнаціонального рівня, яка має чітко визначені кордони, знаходиться в ієрархічній системі державного управління, на неї поширюється дія одного кола нормативно-правових актів [1]. М. Медвідь під фінансово-економічною безпекою регіону розуміє такий стан економічного розвитку регіону, що характеризується необхідними фінансовими ресурсами для забезпечення виконання функцій фінансової системи стосовно захисту його фінансових інтересів, попередження фінансових загроз та небезпек, з метою ефективного функціонування економіки регіону в цілому [2].

Перевагами володіння фінансовими ресурсами характеризують фінансову складову економічної безпеки регіону В. Геєць, М. Кизим, Т. Клебанова та інші у праці [3, с. 84-122], в якій вони розглядають економічну безпеку як трирівневу систему та виокремлюють регіональну підсистему національної економічної безпеки регіону та економічну безпеку регіону як самостійну економічну систему.

Тому слід погодитись з О. Медведєвою, яка під фінансово-економічною безпекою регіону розуміє такий стан її складових, що характеризує стійкість суб'єктів мезорівневих фінансових відносин до внутрішніх і зовнішніх загроз як підґрунтя їх здатності щодо реалізації своїх фінансових інтересів [4].

Н. Дюженкова вказує, що фінансова складову економічної безпеки регіону визначається, перш за все, стійкістю її бюджетної системи, спроможністю забезпечити соціально-економічну сталість та розвиток регіону [5, с. 45]. Б. Карпінський звертає увагу на такі визначальні чинники фінансово-економічної безпеки регіону як величина доходу та витрат місцевих бюджетів, що припадають на одного мешканця досліджуваної території [6, с. 151]. Це обґрунто-

вує якісний склад бюджетної складової, до якої доцільно віднести певну кількість первісних показників, які характеризують тенденції її розвитку, що надає можливість визначення загроз, що надходять від неї.

Як зазначає Я. Жаліло, сповільнення інвестиційної активності як внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів, є причиною виникнення ризиків, а отже й погіршення стану їх фінансово-економічної безпеки [7, с. 34]. Оскільки одним із факторів, що визначають спроможність транспортного підприємства реалізовувати фінансові інтереси, є сприятливий інвестиційний клімат у відповідному регіоні.

Як зазначає Л. Горошкова, фінансово-економічна безпека галузі є системою, що знаходиться у стані динамічної рівноваги, тому її розвиток має сталі характеристики. Динамічність, а не статичність рівноваги, досягається завдяки наявності складових, кожна з яких має свої особливості розвитку. Результатом самоорганізації системи економічної безпеки галузі є також ускладнення її організаційної структури: створенням вертикально та горизонтально інтегрованих структур та корпорацій. Внаслідок цього забезпечується поряд з ринковим саморегулюванням, корпоративне регулювання галузей та національного господарства в цілому. Використання взаємозв'язку внутрішніх можливостей та зовнішнього впливу створює умови для підвищення рівня економічної безпеки галузі [8].

Автор виділяє такі детермінанти економічної безпеки галузі національного господарства: параметри факторів виробництва та інфраструктура (матеріальні і нематеріальні ресурси, необхідні для стабільного функціонування галузі); умови та параметри ринкового попиту на продукцію галузі; забезпечуючі та технологічно споріднені галузі; стратегія, структура та конкурентна ситуація на ринку [8].

Фінансово-економічна безпека транспортної галузі має складну структуру. З точки зору функціонально-структурного аспекту О. Власюк пропонує розглядати фінансово-економічну безпеку як сукупність взаємопов'язаних систем безпеки, які відображають функціонування окремих «блоків» або сфер фінансово-економічної системи держави [9, с. 22].

Тому сутнісні характеристики фінансово-економічної безпеки потребують уточнення, зокрема на предмет диференціації їх особливостей в аспекті виокремлення функціональних складових, видів економічної діяльності та секторів підприємництва, визначення завдань та принципів безпеки, розробки надійного постійно діючого механізму її забезпечення.

Певні особливості забезпечення економічної безпеки в галузі транспорту і зв'язку розглядає О. Бондаренко, відносячи до них проблеми неплатежів, низької рентабельності перевезень, відсутності су-

часної авіаційної техніки, недостатність кваліфікованих кадрів [8].

Н. Кулагіна зазначає, що фінансово-економічна безпека транспортної галузі як системи економічних інтересів, полягає в пошуку механізмів компромісу між забезпеченням національних інтересів країни, продовольчою безпекою та ризиками, в результаті яких забезпечується стійке функціонування транспортної галузі. У той самий час фінансово-економічну безпеку транспортної галузі економіки слід розглядати як функціональну систему, яка відображає процеси взаємовідносин інтересів учасників транспортних відносин в залежності від загроз, діяльність яких має різну спрямованість і може призвести до недотримання порогових значень критеріїв безпеки [10].

Серед пріоритетних функціональних складників фінансово-економічної безпеки підприємств у сфері транспорту і зв'язку Т. Васильціва відносить такі, як: ліквідність, ефективність інвестицій, показники використання потужностей, продуктивність праці, захищеності інформації. Серед особливостей реалізації оцінки виділяє, такі аспекти, як оцінку рівня якості та відповідності послуг стандартам та витрато-місткість послуг. Для забезпечення необхідного рівня фінансово-економічної безпеки на підприємствах такої галузі необхідним є підвищення якості бізнес-процесів та послуг до рівня визнаних організаціями стандартизації і сертифікації, а також модернізація техніко-технологічної бази [11].

Аналіз наукових джерел показав, що побудова множини індикаторів системи фінансово-економічної безпеки підприємства базується на таких принципах та вимогах:

- повноти – введення додаткового індикатора не змінює результат, тобто оцінку рівня фінансово-економічної безпеки, на відміну від виключення одного індикатора з вибраної множини;

- мінімальності – оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки здійснюється з використанням якнайменшої кількості індикаторів;

- змістовності – кожен індикатор повинен відображати змістовну сторону аспектів оцінювання і забезпечення фінансово-економічної безпеки;

- вимірності – кожен індикатор повинен мати кількісну міру, яка характеризує ступінь розвитку окремого аспекту системи фінансово-економічної безпеки;

- системності – врахування всіх можливих взаємозв'язків і взаємозалежностей системи фінансово-економічної безпеки та системи фінансової безпеки держави;

- прийнятності ризику – розроблення і реалізація допустимих заходів щодо недопущення виникнення граничних ситуацій у фінансовій діяльності держави та галузі зокрема [2; 8].

Грунтуючись на тому, що фінансово-економічна система регіону є структурним елементом загальнодержавної фінансової системи, доцільним виокремлення таких складових фінансово-економічної безпеки транспортної галузі регіону:

- ефективності господарської діяльності – характеризує загальний рівень ефективності функціонування господарюючих суб'єктів транспортної галузі регіону з огляду на їх здатність до ефективного управління фінансовими ресурсами;
- інвестиційна – характеризує рівень ефективності функціонування господарюючих суб'єктів транспортної галузі регіону з огляду на їх здатність до формування привабливого інвестиційного клімату для залучення необхідного зовнішнього капіталу;
- зовнішньоекономічна – характеризує ефективність фінансової системи транспортної галузі регіону на основі аналізу тенденцій розвитку міжнародних фінансових відношень;
- інфраструктурна – характеризує наявний стан сформованих умов, що є необхідними для забезпечення фінансово-економічної безпеки транспортної галузі на рівні регіону.

Таким чином, результати проведеного аналізу наукових публікацій та законодавчих актів, що присвячені дослідженню розвитку економіки регіонів та забезпечення фінансово-економічної безпеки галузей національного господарства, дозволяють виокремити первісні показники, що характеризують стан складових фінансово-економічної безпеки транспортної галузі регіону та формують інформаційну базу для прийняття рішення, щодо виявлення загроз ефективної взаємодії системних елементів у процесі забезпечення фінансово-економічної безпеки транспортних підприємств, перелік яких наведено у табл. 1.

Таким чином, слід наголосити на значну роль складової, що характеризує ефективність господарської діяльності господарюючих суб'єктів транспортної галузі регіону, у загальній сукупності складових фінансово-економічної безпеки галузі регіону, у контексті фінансово-економічної безпеки держави і регіону, так і в процесі визначення фінансово-економічної безпеки певної економічної галузі.

Таблиця 1
Сукупність первісних показників фінансово-економічної безпеки транспортної галузі регіону

Складова	Первісний показник	Тип показника
Інвестиційна ($I_{\text{інв}}$)	Інвестиції в основний капітал в діяльність підприємств транспорту та зв'язку	стимулятор
	Частка інвестицій в діяльність підприємств транспорту та зв'язку у загальному обсязі інвестицій по регіону, %	стимулятор
	Індекс інвестицій в діяльність підприємств транспорту та зв'язку, % до попереднього року	стимулятор
Ефективності господарської діяльності ($I_{\text{єд}}$)	Вартість основних засобів підприємств транспорту та зв'язку, млн. грн	стимулятор
	Вартість введених в дію нових основних засобів на підприємствах транспорту та зв'язку, млн. грн	стимулятор
	Ступінь зносу основних засобів регіонів на підприємствах транспорту та зв'язку, %	дестимулятор
	Рентабельність операційної діяльності підприємств транспорту та зв'язку, %	стимулятор
	Питома вага збиткових підприємств транспорту та зв'язку у загальній кількості підприємств регіону, %	дестимулятор
	Темпи зростання, зниження сальдо фінансових результатів підприємств транспорту та зв'язку у % до попереднього року	стимулятор
	Відношення сальдо фінансових результатів підприємств транспорту та зв'язку до ВРП, %	стимулятор
	Темпи приросту, зниження обсягів послуг підприємств транспорту та зв'язку, %	стимулятор
Зовнішньоекономічна ($I_{\text{зе}}$)	Прямі іноземні інвестиції у підприємства транспорту та зв'язку, тис. дол. США	стимулятор
	Темпи зростання, зниження іноземних інвестицій у підприємства транспорту та зв'язку у % до попереднього року	стимулятор
Інфраструктурна ($I_{\text{інфр}}$)	Довжина автомобільних доріг загального користування за регіонами, тис км	стимулятор
	Частка автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям у загальному обсязі, %	стимулятор
	Дорожньо-транспортні пригоди, одиниць	дестимулятор

Так, фінансово-економічна безпека транспортної галузі являє собою систему захисту економічних інтересів галузі та зниження рівня загроз суб'єктам

господарювання із забезпеченням їм фінансової стійкості, платоспроможності, мінімального ризику ймовірності банкрутства. Зростаюча ризикованість

підприємств галузі і необхідність формування системи фінансової безпеки транспортних підприємств зумовлена негативною динамікою розвитку процесів економічного простору, зокрема, розладом системи державних фінансів та фінансів господарських суб'єктів, втратою рівня їх кредитоспроможності, а також загостренням платіжної кризи, кризою банківської системи та фондового ринку [8; 10]. Щоб забезпечити фінансову стабільність галузі впродовж тривалого періоду, необхідно постійно стежити за ефективністю господарської діяльності господарюючих суб'єктів транспортної галузі, а саме за фінансовим станом її суб'єктів господарювання, оперативно реагувати на зміни, вивчати їх закономірність і причини відхилення від критичної межі задовільної оцінки за ознаками фінансової стійкості, платоспроможності, вживати заходи для підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності [11].

Інвестиційна складова є обов'язковою функціональною підсистемою фінансово-економічної безпеки транспортної галузі економіки регіону. Зростання ефективності та продуктивності роботи підприємств, а також досягнення фінансово-економічної безпеки транспортної галузі може забезпечити лише на основі інвестиційного сценарію розвитку. Як зазначає М. Лучик, економічне зростання галузі без відповідного зростання інвестиційної складової відбувається лише за рахунок вичерпання внутрішніх резервів, а, тому, є безперспективним [4; 10].

Висновки. Для науково обгрунтованого аналізу наявних загроз забезпечення необхідного стану фінансово-економічної безпеки транспортних підприємств, що надходять від суб'єктів мезорівневих фінансових відносин, процес оцінювання стану захищеності фінансово-економічних інтересів необхідно базувати на ґрунтовному відборі якісного складу сукупності її частинних показників. Результати виокремлення найважливіших індикаторів системи фінансово-економічної безпеки та їхнє узагальнення дозволяє визначити можливі напрями підвищення рівня фінансово-економічної безпеки підприємств.

Література

1. Керецман В. Ю. Проблеми формування регіональної політики та регіонального управління в Україні [Електронний ресурс] / В. Ю. Керецман. – Режим доступу : <http://www.sustainable-cities-net.org.ua/publicationshow.php?id=244>.

2. Медвідь М. М. Фінансова безпека регіонів України (на прикладі Харківської області) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / М. М. Медвідь. – Полтава, 2008. – 20 с.

3. Моделювання економічної безпеки: монографія / В.М. Геєць, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк. – Х.: ІН-ЖЕК, 2006. – 240 с.

4. Медведєва І. Б. Діагностування безпеки промислового підприємства у трирівневій системі фінансових відносин : монографія / І. Б. Медведєва, М. Ю. Позосова. – Х.: ХНЕУ, 2011. – 264 с.

4. Новак А. М. Зовнішньоекономічна безпека регіону в умовах активізації інтеграційних процесів / А. М. Новак // Вісник Дніпропетровської. Серія «Економіка». – 2011. – Вип. 5(2). – С. 41–46.

5. Дюженкова Н. В. Современные подходы к формированию региональной системы управления экономической безопасностью : монографія / Н. В. Дюженкова. – М. : Машиностроение-1, 2003. – 172 с.

6. Карпінський Б. А. Методологія формування інтегрального індикатора збалансованості фінансової системи України в контексті фінансової безпеки / Б. А. Карпінський // Економічний простір. – 2008. – № 11. – С. 147–162.

7. Жаліло Я. А. Економічна стратегія держави : теорія, методологія, практика : монографія / Я. А. Жаліло. – К. : НІСД, 2003. – 368 с.

8. Горошкова Л.А. Аналіз детермінант економічної безпеки галузей національного господарства / Л.А. Горошкова // Економічний вісник університету. Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди. – 2012. – Вип. 19. – С. 113–129.

9. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку/ О.С.Власюк; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2008. – 48с.

10. Лучик М.В. Економічна безпека аграрної галузі та її складові // [Електронний ресурс] М.В. Лучик. – Режим доступу : http://mev-hnu.com/load/2013/3_zabezpechennja_ekonomichnoji_bezpeki_virobnichikh_sistem_za_umov_rozvitku_konkurenciji/33-1-0-244.

11. Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення : монографія / Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркавчук В. В., [за ред. Т.Г. Васильціва]. – Львів: Видавництво, 2012. – 386 с.

Рецензент: д-р екон. наук, проф. Н.О. Кондратенко, Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова, Харків.

Автор: НОВІКОВ Антон Олександрович
Харківська обласна державна адміністрація, начальник управління транспортної інфраструктури і зв'язку

FUNCTIONAL COMPONENTS OF THE FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF TRANSPORT SECTOR

Novikov A.O.

The article is devoted to the justification of the functional components of the financial and economic security of the transport sector and to identification of the partial indicators that form its integral level in the regions.

Keywords: transport sector, the financial and economic security, regional level.